

Venäläisen nykykirjallisuuden esiinmarssi

Syky 2002 on poikkeuksellisen ilahduttava venäläisen nykykirjallisuuden suomennosten osalta. Kerralla on ilmestynyt Jevgeni Popovin neljäs, Viktor Pelevinin ja Boris Akuninin kolmas sekä Ljudmila Ulitskajan ensimmäinen suomennettu romaani. On myös syytä nostaa erityisesti hattu 1920-luvun teosten suomennoksille — näitä ovat Anatoli Mariengofin *Romaani vailla valhetta* sekä Daniil Harmsin *Ensiksikin ja toiseksi*. Ne edustavat elintärkeää kulttuuristen aukkojen paikkaamista, joka on Suomessa jäänyt pienkustantamoiden tehtäväksi. Näiden lisäksi Vladimir Sorokinin kohuromaani *Golubojen salo*, johon liittyvä pornografiakeskustelu käy yhä kuumana, on kääntymässä suomeksi. *Idäntutkimuksella* on ilo esitellä lukijoilleen tätä venäläisen kirjallisuuden esiinmarssia kirja-arvosteluin ja esittelyin.

Tuskin kuitenkaan on kyse mistään venäläisen nykykirjallisuuden buumista Suomessa. Venäläisen kirjallisuuden suomennosten kustannuspolitiikan kohdalla täytyy pikemminkin puhua häpeällisen pitkään jatkuneesta nollalinjasta. Sen katkaisee nyt yhtäkkinen rypäs, jossa myös suuret kustantajat ovat mukana. Totta kai Pelevinin ja Akuninin kansainvälisellä menestyksellä on osansa tässä muutoksessa. Nämä kaksi kirjailijaa kun vaikuttavat edustavan pitkään kaivattua harvinaista lukijaystävällistä venäläistä nykykirjallisuutta postmodernin ”länsimaisille slavisteille omistetun”¹ kokeellisen kirjallisuuden jälkeen.

Fragmenttien 1990-luku

Venäjällä on kirjoitettu ja julkais-

tu hyvää ja haastavaa proosaa läpi 1990-luvun, mutta sen suomentuminen on ollut hyvin satunnaista. Esimerkiksi voidaan ottaa Suomessa tyystin huomiotta jäänyt fragmentaarinen faktaan ja fiktion rajoilla tasapainoileva esseistinen proosa. Sitä edustavat parhaimmillaan Mihail Bezrodnyin filologinen kollaasi *Ko nets tsitaty* (1996), jota Andrei Tšežin on kuvittanut valokuvillaan, sekä konseptualistirunoilija Lev Rubinšteinin teos *Slutšai iz jazyka* (1998). Rubinštein käsittelee teksteissään (*Itogi*-lehdessä julkaistuja kolumneja kahden vuoden ajalta) venäläisen kulttuurin ja venäläisyyden kielioppia sisäisestä ja osin myös ulkopuolisesta näkökulmasta. Esimerkiksi Berliinissä metrolaiturille virtsaava hyvin pukeutunut nuorimies hämmästyttää venäläistä runoilijaa siksi, ettei kukaan puutu hänen toimiinsa, vaan ihmiset keskittyvät välttelemään roiskeita. Venäläisen kommunikatiivisen kentän hän sen sijaan määrittelee ”didaktisen energian jännittämäksi”, ”muuttumattomaksi kasvatustilaksi”, jossa erityisesti babuškat hoitavat kasvatustehtäviänsä uutterasti kaikilla mahdollisilla näyttämöillä: naapurussuhteissa, sähköjunassa, pullonpalautusjonossa, metrossa, raitiovaunussa – kaikkialla voi kuulla korvissaan meille monille tutun didaktisen signaalin: ”molodoi tšelovek!”. Rubinšteinin havainnot nyky-Venäjän kieliopista ovat kulttuurisemioottisesti teräviä ja tarkkanäköisiä. Kaiken kaikkiaan Rubinštein on edelleen venäläisen nykykirjallisuuden omaleimaisimpia tekijöitä, oman estetiikkansa edustaja².

Samaan suomentamattomien tekstien koulukuntaan Rubinštei-

nin kanssa voidaan lukea myös mm. Sergei Gandlevskin *Trepnatsija tšerepa* (1996), Nikolai Klimontovitšin *Doroga v Rim*³ (1995) tai Igor Klehin *Intsident s klassikom* (1998). Mainita täytyy myös Aleksandr Iljanen -nimisen pietarilaisen gay-kulttuurin airuen romaani *I finn* (1997). Suomensukuisen Iljasen teksti edustaa tyyliltään intertekstuaalisia ja filosofisia muistiinpanoja, ja hänen lähtökohtiaan ovat venäläisen gay-kirjallisuuden klassikot Mihail Kuzmin ja Jevgeni Haritonov. Jos vielä luetaan joukkoon pietarilaisten tämän päivän kirjoittajien ajankuvat, kuten Ilja Stogoffin nykynuorison elämää heijasteleva *Macho ne platšut* (2001), päädytään varmasti hyvin erilaiseen kuvaan venäläisestä nykykirjallisuudesta kuin kaikkienkaan suomennettujen teosten perusteella. Mutta olisi synti juuttua suomentamattomiin teoksiin nyt, kun venäläistä kirjallisuutta on suomeksi vihdoinkin julkaisu-

Postmodernismin perintö

Venäläisen kulttuurin 1990-luku on leimattu postmodernismin aikakaudeksi, ja tälle on olemassa vankat perusteensa. Tuskin moni muistaakaan pian venäläistä postmodernismia. Se on sikäli kiitollinen asia unohtettavaksi, että sen määrittely tahtoi mennä hyperkäsitteelliseksi simulakrumeineen ja meta-pseudo-kvasi-bolineen. Kenestä alkoikaan venäläinen postmodernismi – Venedikt Jerofejevistä vai Andrei Bitovista⁴? Vai moskvalaisista konseptualisteista? Niin tai näin, he ovat kaikki 1970-90 -lukujen merkittäviä kirjailijoita, monet jo legendaarisen vaihtoehtoisen kirjalli-

suuden *Metropol*-almanakan (1979) tekijöitä, jotka ovat vaihtaneet voimakkaasti venäläiseen kirjallisuuteen, toteuttaneet kukin omaa kulttuurista missiotaan ja varsin äänekkäästi. Sirpalainen postmodernismi on ollut monessa suhteessa kulttuurin terapeuttinen hanke – yritys tehdä tiliä lähimenneisyyden ja sen edesmenneen estetiikan kanssa.

Kysymykset venäläisen postmodernismin olemuksesta ja kohtalosta jäävät elämään ja odotamaan asiallista vastaustaan. Vastauksen ne ansaitsevatkin, mutta se voi tulla vasta ajan myötä. Toistaiseksi kysymyksiin ovat yrittäneet vastata vain venäläisen postmodernismin “luojat” eli suhteellisen pieni joukko kriitikoita ja tutkijoita, jotka ovat lanseeranneet tämän käsitteen ja joihin kuuluvat ainakin Boris Grois, Mihail Epštein, Mark Lipovetski ja Vjatšeslav Kuritsyn⁵. Viimeisin tarjokas tämän joukon jatkoksi on kirjailija-postmodernisti ja 1990-luvulla ilmestynyt *Vestnik novoi literatury* -lehden⁶ päätoimittaja Mihail Berg, joka väitteli viime vuonna Helsingin yliopistosta venäläisestä postmodernismista kirjallaan *Literaturokratija* (2000).

Akunin ja Pelevin ovat venäläiselle lukijalle jo itsestäänselvyksiä, nopeasti syntyneitä sellaisia. Taitavat he olla myös pitkästä aikaa ensimmäisiä venäläisiä kirjailijoita, jotka venäläinen lukija on ylipäänsä löytänyt, ja jotka suomalaisenkin lukijan on ollut mahdollista löytää ilman asiantuntijoiden opastusta. Mutta todellisuudessa he ovat syntyneet samaa kautta kuin venäläinen postmodernismikin. Sekä Pelevin- että Akunin-buumissa merkittävää roolia on näytellyt moskovalainen kriitikko Vjatšeslav Kuritsyn⁷, joka on internetissä seurannut reaaliaikaisesti Pelevinin luetuimman *Generation P* -romaanin myyntiä, nostanut dekkarikirjailija Akuninin

profiilia korkeakulttuuriseksi korostamalla tämän teosten sisältämiä kirjallisia viittauksia jne. Reaaliaikaisella, jopa ennakoivalla kirjallisuuskritiikillä on Venäjällä pitkät perinteet, syntyihän maailmankuulu venäläinen realismikin kriitikko Vissarion Belinskin kynästä. Niinpä uusintakin venäläistä kirjallisuutta, jopa sen myyväntä osaa, saattelee asiansa ja kirjallisen tradition tuntevan kriitikko- ja tutkijajoukon konseptuaalisoina tarmo. *Idäntutkimus* antaa kirjallisuuden puhua puolestaan, siksi nyt julkaistavat arvostelut keskittyvät itse teoksiin, eivät niitä ympäröiviin suhteellisiin käsitteisiin.

1 Mm. näin luonnehdittiin prof. Pekka Pesosen mukaan postmodernia venäläistä kirjallisuutta Booker-Smirnoff -palkintoa jaettaessa Moskovassa v. 1999.

2 Rubiņštein (ent. kirjastonhoitaja) on tunnettu erityisesti 1990-luvun alun kirjastokorttirunoudestaan. Hän kirjoitti kirjastokorteille satunnaisia lausumia, sitaatteja, eri tekstityylien esimerkkejä. Rubiņšteinin interaktiivisissa runoilloissa kortit lukee joko hän tai vaihtoehtoisesti yleisö, jolloin tekijä on yleisön asemassa. Lukemistilanteessa yhdistyy eri elementtejä, kuten korttien vaihtumisvälien aiheuttama rytminen efekti tai niiden sisältämien yleisölle suunnattujen ohjeiden (kuten ‘tauko’, ‘pitkä tauko’ tai ‘aplodeja’) aiheuttamat spontaanit reaktiot.

3 Teoksesta on kylläkin julkaistu

katkelma nimeltä “Hiljainen blues” antologiassa *Seitsemän sisarusta*. Toim. Jukka Mallinen. Jyväskylä: Atena, 1996.

4 Venäläisen postmodernismin klassikkoja on tunnetusti vain yksi, mutta se on usein ehdollinen: jos moskovalaiselta kysyy, se on Venedikt Jerofejevin *Moskova-Petuški*, ja jos taas pietarilaiselta kysyy, se on Andrei Bitovin *Puškinin talo*.

5 Tarkoitan tällä lähinnä kolmea kirjaa: Kuritsyn, Vjatšeslav. *Russki literaturnyi postmodernizm*. 2000; Lipovetsky, Mark. *Russian Postmodernist Fiction: Dialogue With Chaos*. 2000; Epstein, Mikhail et al. *Russian Postmodernism: New Perspectives on Post-Soviet Culture*. 2000. Suurin osa venäläisen postmodernismin johtavista tutkijoista on osallistunut myös suomalaisjohtoisen kansainvälisen tutkimusprojektin julkaisuun *Modernizm i postmodernizm v russkoi kulture*. Pesonen, Pekka et al. (toim.). Studia Russica Helsingiensia et Tartuensia V. Helsinki, 1996.

6 *Vestnik novoi literatury* -lehteä ilmestyi Pietarissa kaikkiaan kahdeksan numeroa vuosina 1990-1996, ja se oli tärkeä nk. toisen kirjallisuuden äänitorvi. Sen sivuilla julkaistiin paitsi uutta ja ennen julkaisematonta runoutta ja proosaa, myös arvokkaita keskustelupuheenvuoroja nykykulttuurista.

7 Kuritsyn on ylläpitänyt viikoittain internetissä Kuritsyn Weekly -palsta v. 1998-2002 sivulla “Sovremennaja russkaja literatura s Vjatšeslavom Kuritsynym” (www.guelman.ru/slava/).

Tomi Huttunen

Uutta dekkaria venäläisittäin

Boris Akunin: *Asaelin sala-liitto*. Suom. Anton Nikkilä. Helsinki: WSOY, 2001.

Boris Akunin: *Turkkilainen gambiitti*. Suom. Kari Klemele. Helsinki: WSOY, 2002.

Boris Akunin: *Leviatanin purjehdus*. Suom. Anton Nikkilä. Helsinki: WSOY, 2002.

Jokainen aikakausi vaatii analyysinsä; analyysin muodot puolestaan vaihtelevat aikakausittain. Euroopan 90-luvun tapahtumat antoivat pontta yhden aikakauden hahmottamiselle, sen, joka päättyi selkeimmin Neuvostoliiton hajotessa. Tabujen – ja traumojen – pohjalta syntyi paikoin